

ALMANYADA MİQRASIYANIN SOSIAL - DEMOQRAFİK İNKİŞAFA TƏSİRİ

İlqar Məmmədov

Bakı Dövlət Universiteti, Bakı, Azərbaycan

e-mail:ilqar.m76@mail.ru

Xülasə: Demografik inkişaf iqtisadi, sosial-mədəni, ictimai-siyasi proseslərin təsiri ilə qarşılıqlı əlaqədə gedir. Bu zaman əhalinin sayı, onun cins-yaş və milli tərkibi, əmək qabiliyyətli yaşda olan və əmək qabiliyyətli yaşdan böyük əhalinin sayı, şəhər əhalisinin sayı və urbanizasiya səviyyəsi az vaxt ərzində dəyişir. Bu dəyişikliklər sistemində demografik göstəricilər arasında olan qarşılıqlı təsirlər daha intensiv və ciddi şəkildə özünü göstərir. Avropa ölkələrində demografik göstəricilərin qarşılıqlı əlaqədə dinamikası aydın şəkildə görünür. Burada xarici miqrasiyalar, təbii azalmalar, əhalinin orta ömür müddətinin yüksək kəmiyyətləri, şəhər əhalisinin payı demografik inkişaf prosesində aparıcı rolunu göstərir. Bu proseslər Almaniyada əhalinin yaş-cins, milli tərkibinə, əmək ehtiyatlarının formalaşmasına və s.amillərə təsir edir.

Açar sözlər: Almaniya, demografik inkişaf, miqrasiya, immiqrantlar, ümumi doğum əmsalı

Giriş

İlk növbədə miqrasiyalar regionda əhalinin sayının dinamikasına ciddi təsir göstərir. Uzun tarixi dövrlər ərzində dünyanın ayrı-ayrı regionlarından Avropaya miqrasiyalar davamlı xarakter almışdır. Lakin XX əsrin ikinci yarısından sonra, xüsusilə 70-ci illərdə əhalinin təbii artımının aşağı kəmiyyətlər alması və ölkələrin əhalisinin sayının artımında olan problemlər ölkələri miqrasiya siyasətini yumşaltmağa məcbur edirdi. Yaranmış vəziyyətdə Avropa ölkələrinə miqrasiyaları gücləndirdi. Ona görə hazırda ayrı-ayrı ölkələrdə miqrantların sayının çox olması ilə yanaşı onların nəsilləri də kifayət qədər yüksək xüsusi çəkiyə malikdir. Artıq Avropada ölkələrində bir neçə nəsildən ibarət olan immiqrantlar yaşayır. Onlar ölkələrin iqtisadi, sosial-mədəni inkişafı ilə yanaşı, demografik inkişafa da ciddi təsir göstərir. Bu proseslər daha çox Almaniyada özünü göstərir.

Cədvəl 1

Almaniyada daxili və xarici miqrantların federal ərazilər üzrə paylanması, 2015

Federal torpaqlar	Əhali, min nəfər	Miqrantlar, min nəfər			Miqrantların payı, faiz		
		Cəmi	Alman	Xarici	Cəmi	Alman	Xarici
Bavariya	12557	2470	1283	1187	19,67	10,22	9,45
Baden-Vürtemberg	10765	2822	1547	1275	26,21	14,37	11,84
Berlin	3475	863	389	474	24,83	11,19	13,64
Brandenburq, Maklenburq-Ön Pomeraniya, Saksoniya, Saksoniya-Anxalt, Türginiya	12826	598	290	308	4,66	2,26	2,40
Bremen	660	186	103	83	28,18	15,61	12,58
Hamburq	1792	483	240	242	26,95	13,39	13,56
Hessen	6073	1539	861	678	25,34	14,18	11,16
Aşağı Saksoniya	7917	1386	854	532	17,51	10,79	6,72
Reynland-Pfals	4000	764	457	308	19,10	11,43	7,68
Saar	1017	184	98	86	18,09	9,64	8,46
Şimali Reyn-Vestfaliya	17837	4316	2442	1874	24,20	13,69	10,51
Şlezviq-Qolşteyn	2836	352	207	145	12,41	7,30	5,11
Almaniya	81754	15962	8771	7191	19,52	10,73	8,80

Mənbə: Statistische Ämter des Bundes und der Länder – Bevölkerung nach Migrationsstatus regional 2011.

2015-ci ildə Almaniyada miqrantlar və onların nəsillərinin əhali arasında payı 21% təşkil etmişdir (Cədvəl 1). Miqrantlar arasında təbii artım yerli əhaliyə nisbətən yüksək göstəricilərə malikdir. Ona görə aşağı yaş qrupları üzrə miqrantlarla əlaqəli olan əhalinin payı daha yüksəkdir. Onlar arasında 5 yaşa qədər uşaqların 36%-i miqrantların uşaqlarıdır. İmmiqrasiyaların ilkin dövrlərində onların cəmiyyətə inteqrasiyası xeyli çətinliklərlə qarşılaşır, o cümlədən iş yerləri ilə təminatda miqrantlar arasında xeyli problemlər və çətinliklər yaranır. Ölkənin yerli əhalisinə nisbətən miqrantlar arasında işsizlik 2,0 dəfə yüksək olur.

Aparılan təhlillər göstərir ki, Almaniya hazırda dünya ölkələri arasında ABŞ-dan sonra yeni qəbul edilən immiqrantların sayına görə ikinci yeri tutur [5]. Onlar ölkəyə bir ildən çox müddət üçün gələnlərdir. Xarici miqrantlara ölkəyə təhsil almaq üçün gələnlər və mövsümi işləməyə gələnlər daxil edilmir. Rəsmi məlumatlara əsasən 2013-cü ildə Almaniyada 29,6 mln. nəfər miqrant və onların nəsillərindən olanlar yaşamışdır. Onların 12,1 mln. nəfəri ölkə vətəndaşlığı almışdır. Miqrantlar və onların nəsilləri ölkənin ümumi əhalisinin 25,6%-ni təşkil etmişdir. Ölkədə olan miqrantların 7,2 mln. nəfəri miqrantların nəsilləridir və onlar Almaniyaya gələndən sonra doğulmuşdur. 2014-cü ilin sonunda (31 dekabr) rəsmi olaraq verilən məlumata görə Almaniyada 10191,2 min nəfər xarici vətəndaşlığı olan şəxslər yaşamışdır. Bu isə ölkənin tarixi inkişafı dövründə ən böyük göstəricidir.

Miqrasiyaların yüksək göstəriciləri, ölkələrdə gələn əhalinin payının yüksək olması baş verən demoqrafik proseslərə ciddi təsir göstərir. Onların böyük əksəriyyəti əmək qabiliyyətli yaşda əhali qrupuna daxil olduğuna görə əmək ehtiyatları ilə təminat yaxşılaşır. Eyni zamanda cavanların sayının çox olması nəticəsində təbii artım prosesində fəal iştirak edirlər. Onlar arasında təbii artım ayrı-ayrı ölkələrin yerli əhalisinə nisbətən xeyli yüksək olur. Baş verən proseslər ona gətirib çıxarır ki, əhali arasında miqrantların və onların nəsillərinin payı getdikcə daha sürətlə artır, onlar demoqrafik proseslərdə daha fəal iştirak edir. Ayrı-ayrı ölkələrdə bu göstəricilər kifayət qədər yüksək kəmiyyətlər alır, bu isə ölkələri daha ciddi tədbirlər görməyə məcbur edir.

Aşağıdakı cədvəldə ümumi doğum əmsalı (nəsilvermə əmsalı) verilmişdir. Burada nəsil vermə əmsalı ölkə üzrə orta göstəricilərinin dəyişməsi anaların vətəndaşlığı üzrə yerli əhali və gəlmələr arasında onların dəyişməsinin müqayisəli dinamikası verilir.

Cədvəl 2

Almaniyada 15-50 yaşlı qadınlar arasında ümumi doğum (nəsilvermə) əmsalı

İllər	ÜDƏ	İllər	ÜDƏ	İllər	ÜDƏ	İllər	ÜDƏ
1972	1,732	1984	1,384	1996	1,316	2008	1,376
1973	1,558	1985	1,374	1997	1,360	2009	1,358
1974	1,528	1986	1,415	1998	1,355	2010	1,393
1975	1,481	1987	1,439	1999	1,361	2011	1,391
1976	1,504	1988	1,458	2000	1,379	2012	1,406
1977	1,512	1989	1,424	2001	1,349	2013	1,419
1978	1,503	1990	1,454	2002	1,341	2014	1,475
1979	1,499	1991	1,332	2003	1,340	2015	1,502
1980	1,558	1992	1,292	2004	1,355	2016	1,590
1981	1,530	1993	1,278	2005	1,340	2017	1,592
1982	1,506	1994	1,243	2006	1,331		
1983	1,430	1995	1,249	2007	1,370		

ÜDƏ - ümumi doğum əmsalı

Mənbə: Total fertility rate (per woman): Germany, years, citizenship of the mother 1991-2015.

Cədvəldə olan məlumatların təhlili göstərir ki, XX əsrin 70-ci illərinin əvvəlində ölkədə olan nəsil vermə əmsalı artıq əhalinin təbii artımı üçün tələb olunan səviyyədən aşağı olmuşdur. Belə ki, təbii artımın təmin edilməsi üçün əhali arasında ümumi nəsil vermə əmsalı 2,15-dən yuxarı olması vacibdir. Almaniyada isə 1972-ci ildə artıq bu əmsal 2,0-dən aşağı olmuşdur və 1,732 səviyyəsinə enmişdir. Aşağı kəmiyyətlər olmasına baxmayaraq ölkədə bu dövrdən sonra da ümumi nəsil vermə əmsalı aşağı enməkdə davam etmişdir.

XX əsrin 70-ci illərində və 80-ci illərin əvvəllərində Almaniyada ümumi nəsil vermə əmsalı 1,500-1,600 arasında dəyişmişdir. Ona görə 1973-cü ildə 1,558, 1982-ci ildə 1,506 səviyyəsində qeydə alınmışdır. Sonrakı 10 il ərzində azalmalar davam etmişdir və 1983-1991-ci illərdə 1,400-1,300 arasında olan kəmiyyətlərə qədər aşağı enmişdir, 1991-ci ildə 1,332 olmuşdur.

1992-2011-ci illərdə ölkədə ümumi nəsil vermə əmsalı ən aşağı səviyyəyə qədər azalmışdır və bunun nəticəsində təbii azalmalar baş verməklə yanaşı, əhalinin ümumi sayı da rekord səviyyədə aşağı enmişdir. 1994-1995-ci illərdə ümumi nəsil vermə əmsalı 1,243-1,249 səviyyəsində olmaqla ən aşağı kəmiyyətlər hesab edilir.

2012-ci ildən bu göstəricilərdə müəyyən yüksəlmələr qeydə alınır. Belə ki, 2015-ci ildə Almaniyada ümumi nəsil vermə əmsalı 1,502, 2016-cı ildə 1,590 səviyyəsinə yüksəlmişdir. Ona görə məhz 2011-ci ildən sonra ölkədə əhalinin sayının artımı müşahidə olunur. Bu prosesdə artımın baş verməsində xarici miqrantların ölkəyə axınının böyük kəmiyyətləri, onların əhali arasında ümumi sayı və xüsusi çəkisinin yüksəlməsi böyük rol oynamışdır.

Cədvəldə yerli əhali və xarici vətəndaşlar arasında ümumi nəsil vermə əmsalının müqayisəli təhlili göstərir ki, ümumilikdə miqrantlar arasında doğum səviyyəsi daim yüksək olmuşdur.

Cədvəl 3

Almaniyada anaların vətəndaşlığı üzrə ümumi nəsilvermə əmsalı

İllər	Alman	Xarici	İllər	Alman	Xarici	İllər	Alman	Xarici
1990			2000	1,306	1,836	2010	1,365	1,611
1991	1,255	2,039	2001	1,288	1,738	2011	1,339	1,818
1992	1,203	2,020	2002	1,284	1,712	2012	1,357	1,792
1993	1,187	1,931	2003	1,284	1,702	2013	1,367	1,798
1994	1,153	1,838	2004	1,304	1,692	2014	1,417	1,862
1995	1,162	1,801	2005	1,291	1,663	2015	1,427	1,955
1996	1,223	1,883	2006	1,285	1,639	2016	1,460	2,280
1997	1,278	1,924	2007	1,332	1,638	2017	1,462	2,285
1998	1,273	1,865	2008	1,348	1,584			
1999	1,286	1,829	2009	1,331	1,570			

Mənbə: Total fertility rate (per woman): Germany, years, age groups of the women (15-50)

Alman qadınlar arasında ümumi nəsil vermə əmsalı iki alman dövlətinin vahid olduğu vaxtdan (1993-cü ilin oktyabrı) sonra daim 1,400-dən aşağı kəmiyyətlərə malik olmuşdur. Yalnız son bir neçə ildə yüksəlməkdə davam edir, 2016-cı ildə alman qadınlar arasında bu əmsal 1,460 qeydə alınmışdır. Bu dövrdə xarici miqrantlar olan qadınlar arasında ümumi nəsil vermə əmsalı 2,180 səviyyəsində olmuşdur ki, bu da təbii artımı təmin edən minimum səviyyədən yuxarıdır. Bu qrup əhali arasında təbii artım davamlı olaraq əksər hallarda 1,800-1,900-dən yüksək olmuşdur.

Baş verən demoqrafik proseslər ona gətirib çıxara bilər ki, yaxın illərdə Almaniyada xarici miqrantların sayının sürətlə artması ilə yanaşı, burada da baş verən yüksək doğum göstəriciləri miqrantlar və onların nəsilələrinin ümumi sayının sürətlə artımına gətirib

çıxaracaqdır. Ona görə əhalinin milli-etnik, dini, yaş tərkibinin dəyişməsi ilə yanaşı, yaxın illərdə əmək qabiliyyətli yaşda əhalinin sayının artımına şərait yarana bilər.

Bunları nəzərə alaraq xarici miqrantların cəmiyyətə uyğunlaşması istiqamətində tədbirlərin genişləndirilməsi, onların təhsilə, ixtisas almasına cəlb olunması vacibdir. Xarici miqrantların ölkənin dilinə yiyələnməsi, iş yerləri ilə təmin edilməsi, sosial müavinətlər verilməsi, mənzillər ilə təminatının yaxşılaşdırılması lazım gəlir.

Əsasən Afrika ölkələrindən gələn immiqrantlar aşağı istehsal vərdişlərinə malikdirlər. Müasir ETİ dövründə onların uyğunlaşaraq işə düzəlməsi imkanları zəifdir, mədəniyyət, dil, dünyagörüşü fərqləri çox böyük olduğuna görə yeni ərazilərdə normalara uyğunlaşmaq çətinidir. Bununla əlaqədar əmələ gələn sosial-iqtisadi problemlər (işsizlik, cinayətkarlıq) solçu partiyaların sürətlə artdığı dövrdə özünü daha aydın şəkildə göstərir. Suriyada, Liviyada, İraqda, Əfqanıstanda və s. ölkələrdə baş verən vətəndaş müharibələri, ictimai-siyasi vəziyyətin dəyişməsi, bu ölkələrdən əhalinin kütləvi şəkildə miqrasiya etməsinə səbəb oldu və miqrantlar daha çox Almaniyaya getməyi üstünlük verirlər. Onlar əsasən Aralıq dənizini keçməklə ya da Türkiyə üzərindən Avropa ölkələrinə miqrasiya edirlər. Gələn immiqrantların çoxu Almaniyaya getməyi üstünlük verirlər. Bunu aşağıdakı xəritə-sxemdə daha aydın görmək olar.

Türkiyə üzərindən Almaniyaya miqrasiya

Xəritə-sxem 1

Almaniyada müasir dövrdə miqrasiya qanunvericiliyi sərbəst olduğuna görə dünyanın əksər ölkələrindən insanlar gəlir. Lakin bununla yanaşı, bəzi ölkələrdən Almaniyaya əhali axını daha güclüdür və bu prosesin tarixi kökləri vardır. Ayrı-ayrı tarixi dövrlərdə Almaniyaya gələn əhalinin sayında və onların ölkələr üzrə paylanmasında müəyyən fərqlər

olsa da, aparıcı ölkələr öz qabaqcıl mövqeyini saxlayır. Almaniyaya ilə bu ölkələr arasında miqrasiya əlaqələri daim yüksək olmuşdur və hazırda da belə vəziyyət davam edir.

Almaniyada yaşayan miqrantların gəldiyi əsas ölkələrə Türkiyə (12,8%), Rusiya (11,4%), Polşa (9,0%), Qazaxıstan (6,9%), Rumıniya (4,4%), İtaliya (4,0%) və Yunanıstan (2,1%) aiddir. Ölkədə yaşayan və vətəndaşlığı olmayan xaricilərin də əsas hissəsi bu ölkələrin payına düşür. Burada da əhalinin əsas hissəsi Türkiyənin payına düşür. Bu ölkədən gələnlər ümumi xarici miqrantların 24,4%-ni təşkil edir. İtaliyadan gələnlər bu qrupda 7,9%, Rusiyadan gələnlər 6,2%, Yunanıstandan gələnlər 4,1%. Xorvatiyadan olanlar 3,4% paya malikdirlər [1].

2011-ci il üçün verilən məlumata görə Almaniyada yaşayan 4,3 mln. nəfər başqa ölkənin vətəndaşıdır. Onlardan 690 min nəfəri Rusiya Federasiyası, 570 min nəfəri Polşa, 530 min nəfəri Türkiyə vətəndaşlığına malikdir [4].

2013-cü ildə Almaniyada 112350 nəfər xarici miqranta alman vətəndaşlığı verilmişdir. Onlar arasında türklər qabaqcıl yer tutur. Həmin ildə alman vətəndaşlığı alan türklərin sayı 28,0 min nəfər olmuşdur. Alman vətəndaşlığı alan polyakların sayı 5,5 min nəfər, Ukrayna vətəndaşları 4,5 min nəfər qeydə alınmışdır. 2013-cü ildə alman vətəndaşlığı alan Rusiya əhalisinin sayı 2,8 min nəfərdir və bu sırada 8-ci yeri tuturlar [2].

Almaniyadan kənar uzun müddət xeyli sayda alman yaşamışdır. Onların xeyli hissəsi keçmiş SSRİ məkanında olmuşdur. Sosializm sisteminin dağılması, yeni müstəqil dövlətlərin yaranmasından sonra onların tarixi vətəninə geri qayıtması intensiv xarakter almışdır. Bu proses 1988-ci ildən sonra başlanmışdır. bu dövrdən sonra postsovet dövlətlərindən Almaniyaya daimi yaşamaq üçün gələn alman mənşəli köçkünlərin sayı 2,2 mln. nəfər olmuşdur. Eyni zamanda 220 min nəfər qaçqın kimi ölkəyə qəbul edilmişdir. Onların əsas hissəsi ölkənin qərbində yerləşən federal torpaqlarda toplanmışdır [3].

Almaniyada doğumun aşağı səviyyədə olması əhalinin sayının artımını təmin etmədiyinə görə demoqrafik azalma prosesləri gedir. Bunun qarşısının alınması üçün immiqrantlar qəbul edilir. Onlar ölkədə əhali artımının xeyli hissəsini təmin edir. Bununla yanaşı, ölkədə xarici miqrantların sayının artması ilə bərabər sosial-mədəni gərginliklər də artır.

2013-cü ilin məlumatlarına görə yetkinlik yaşına çatmayan uşaqlara malik 8,1 mln. ailədən 2,5 mln. ailə (31%) miqrant keçmişə malikdir. Onları bir neçə qrupa ayırmaq olar: bir qismində valideynlərdən biri xarici vətəndaşdır və ya miqrant olaraq alman vətəndaşlığı qəbul etmişdir, bir qismi keçmiş SSRİ respublikalarında və ya Şərqi Avropa ölkələrində yaşayan alman olmuş, sonradan ölkəyə köçüb gəlmişdir.

Ölkədən doğumun azalmasını göstərən digər amillərdən biri də yetkinlik yaşına çatmayan uşaqlara malik ailələrin sayının azalmasıdır. 2005-ci ildə onların sayı 8,9 olmuşdur.

2015-ci ildə ölkə əhalisi arasında miqrant keçmişə malik əhalinin payı 21% təşkil etmişdir. Bu göstərici 5 yaşa malik uşaqlar arasında 36%-ə qədər yüksəlir [5].

Ədəbiyyat

1. Родионова И. А. Экономическая и социальная география мира. В 2 т. Т. 1
2. Россия и страны - члены Европейского союза. (2017): Статсборник. Росстат. М., 2017. 264 с.
3. Экономическая и социальная география России. (2013). География отраслей народного хозяйства России. Под ред. В.Л.Бабурина и М.П.Ратановой. Москва, 516 с.
4. Экономическая, социальная и политическая география мира. Регионы и страны. Под ред. С.Б.Лаврова и М.В. Каледина. М. (2003). 928 с.

5. Bevölkerung mit Migrationshintergrund auf Rekordniveau, сайт Статистического бюро Германии

THE IMPACT OF MIGRATION ON SOCIAL-DEMOGRAPHIC DEVELOPMENT IN GERMANY

İlgar Mammadov

Baku State University, Baku, Azerbaijan

Demographic development interacts with the influence of economic, socio-cultural, socio-political processes. At the same time, the number of the population, its sex, age and national composition, the number of people of working age and older, the number of urban population and the level of urbanization change in a short time. In this system of changes, the interactions between demographic indicators are more intense and serious. The dynamics of the interaction of demographic indicators in European countries is clearly visible. Here, external migration, natural declines, high life expectancy, the share of urban population play a leading role in the process of demographic development. These processes affect the age, sex, ethnic composition of the population in Germany, the formation of the labor force and other factors.

Key words: Germany, demographic development, migration, immigrants, overall birth rate

ВЛИЯНИЕ МИГРАЦИИ НА СОЦИАЛЬНО-ДЕМОГРАФИЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ ГЕРМАНИИ

Ильгар Мамедов

Бакинский государственный университет, Баку, Азербайджан

Демографическое развитие взаимодействует с влиянием экономических, социокультурных, социально-политических процессов. При этом в короткие сроки меняются численность населения, его пол, возраст и национальный состав, количество людей трудоспособного возраста и старше, численность городского населения и уровень урбанизации. В этой системе изменений взаимодействие между демографическими показателями более интенсивное и серьезное, четко прослеживается динамика взаимодействия демографических показателей в европейских странах. Здесь внешняя миграция, естественная убыль, высокая продолжительность жизни, доля городского населения играют ведущую роль в процессе демографического развития. Эти процессы влияют на возраст, пол, этнический состав населения Германии, формирование рабочей силы и другие факторы.

Ключевые слова: Германия, демографическое развитие, миграция, иммигранты, общая рождаемость

Daxil oldu: 01.05.2021;

Çapa qəbul edildi: 15.12.2021;

Çap edildi: 03.02.2022